

Beate Gotthardi-Pavlovsky: *Osnovna etnografska obilježja istarskog ruralnog prostora*. Autorica je provela kulturnohistorijsku analizu tradicionalne kulture Istre, dajući tako širi etnološki okvir, u koji je smjestila određene primjere ruralnih arhitektonskih cjelina istočne i zapadne Istre. Ruralnu je tematiku nadopunio i prilog Josipa Miličevića (*Primjer seoskog doma srednje Istre i njegovo funkcioniranje u užoj okolini*) s detaljnim opisom vanjštine i unutrašnjeg uređenja kuće i ostalih objekata na određenom gospodarstvu u selu Hlistići. Osim seoskim, autori su pažnju obratili i gradskim naseljima Istre. Tako je razmotreno stanje u naselju Buje (Vladimir Bedenko: *Buje — revitalizacija i problemi oko toga*), gdje su na temelju prostudiranog građevinskog fonda zacrtani mogući pravci obnove života u staroj gradskoj jezgri. Novi pogled na razvrstavanje arhitekture dugujemo Eugenu Frankoviću, koji je u svom članku *Arhitektura između folkloru i stila* pokušao između »urbane stilske arhitekture« s jedne strane i »folklorne« s druge strane smjestiti tzv. »drugi sloj urbane arhitekture«, odrediti mu značajke i razmotriti ga u sklopu konzervatorske zaštite i revitalizacije.

Svi su prilozi opremljeni bogatim ilustrativnim materijalom (fotografije, nacrti, karte, skice, crteži), tek je za žaljenje što fotografije nisu bolje otisnute.

Čini se da su odražavanjem toga znanstvenog savjetovanja u Zagrebu, kao i publiciranjem ove knjige, dosegnuti ciljevi koje su organizatori željeli postići. A to je: omogućivanje uvida u znanstveni rad na istraživanju arhitektonske baštine; naglašavanje potrebe šire društvene akcije na očuvanju te baštine; i napokon, iako ne na posljednjem mjestu, prezentiranje naših domaćih vrijednosti inozemnoj javnosti.

Aleksandra Muraj

Vidak Vujačić, Etos Crnogorke. Tradicionalni oblici i sadržaji u životu Crnogorke, Pobjeda, Titograd 1980, 263 str.

U predgovoru ove knjige autor nam daje do znanja da je to skraćena verzija njegove doktorske disertacije. Taj podatak nije bez relevancije: upućuje nas na zaključak da je riječ o znanstvenom radu. I u najdobronamjernijeg čitaoca ova će tvrdnja pobuditi određena očekivanja glede minimalnih predradnji nužnih za poduzimanje takvog poduhvata, kao što su: definiranje pojmova i njihovih odnosa (tzv. koncepcijski aparat), određivanje metode istraživanja i polaznih pretpostavki (hipoteza). Ali, tu već počinju nesporazumi.

Knjiga koja želi prikazati »osnovna pitanja položaja žene u tradicionalnom društvu Crne Gore«, a ujedno pretpostavlja da je »razmatranje položaja žene u sadašnjosti isključivo vezano sa trajanjem i važanjem tradicionalnih sadržaja i elemenata« (str. 7), morala bi sadržati nedvosmislena određenja ovih ključnih pojmova: tradicija (kao svih sintagmi u kojima se taj pojam pojavljuje); promjena; žena; etos — da navedem tek one neizbježne. Ali, nasuprot boljim običajima, dr Vujačić pušta čitaoca da diljem knjige dešifrira autorove promisli (kao i moguće primisli) pri opisivanju pojedinih pojmova. Kažem opisivanju jer nije moguće govoriti ni o tzv. operativnim, a nekmoli teorijskim definicijama. Primjera radi, pogledajmo što čitaocu stoji na raspolaganju u vezi s pojmom tradicija — tradicionalno. Autor listom tradicionalno izjednačava s patrijarhalnim (vidi npr. str. 7, 17, 31), a budući da nam nije poznato što autor smatra patrijarhalnim, pred nama se pomalja školski primjer cirkularnosti definicije. Na str. 40, napokon nalazimo na stav koji pretendira da konačno razriješiti moguće nedoumice čitaoca koji do sada nije ispoljio očekivanu pogađačku vještinu.

»Prema tome, pod pojmom 'tradicionalno društvo' podrazumijev

vamo jedan veoma složen i dijalektičan pojam, s obzirom na ukupnost njegovih značenja koja se vezuju za određene historijske periode, za društvene, ekonomske, pravne, institucionalne, običajne, moralne i religijske oblike i izraze koji su inherentni biću etnikona.«

Treba još dugo istrajati u čitanju da nam autor otkrije što se pod pojmom tradicija krije.

»Pojam 'tradicija' ima dva osnovna fundamentalna značenja: jedno su implikacije kontinuiteta i stvaralačkog dijalektičkog prevazilaženja a drugo su posebnosti i specifikacije — značenja vezana za oblike i sadržaje svakodnevnne ljudske praktične djelatnosti.« (str. 216)

»Šire shvaćeno, pojam 'tradicija' vezuje se za sve oblasti ljudske djelatnosti.« (str. 217)

No, to nije sve. Usporedi nadalje stranice 41, 167, 219, 235! Kao primjer nejasnog određenja (»obscurum per obscurius«) služi i idući citat:

»Tradicionalni sadržaj bio je jeka prisutna u životu društva i pojedinca, čineći ga ne samo moćnim, time što ga je vezivao za opšte i zajedničko, kolektivno, već uistini ljudskim bićem. Zbog toga se tradicionalno društvo nikada nije moglo do kraja uobličiti, u jedan završeni i konačni sistem, nego je objektivno značilo više od toga, u otvorenost društva sa ljudskim likom, koje je podsticalo pojedinca na aktivnosti i dokazivanje sebe i svoje ličnosti, u viša i stvaralačkija uobličjenja.« (str. 149 — 150)

Ni drugi temeljni pojmovi nisu bolje sreće; promjena (društvena, kulturna, tehnološka i dr.) predmet je mnogobrojnih etnoloških i socioloških studija koje se temelje na evropskoj sociološkoj tradiciji E. Durkheima i M. Webera. To nije zamjetno iz literature koju autor navodi na str. 247 — 262. Napome-

nimo uzgred, većina upotrijebljene literature datira iz pedesetih i šezdesetih godina; najrecentniji datum je 1972. god., iz koje autor navodi četiri - 4 (!) bibliografske jedinice.

Tip kazuistike kojom se autor služi omogućava da s lakoćom apsolvira taj problem (»analizom društveno-ekonomskih procesa, u okviru društveno-ekonomske osnove društva« — str. 33; »odlučujuća je bila ekonomska borba za dijalektičko prevazilaženje raznih negativnih tradicionalizama (patrijarhalizama), njihovih odnosa i situacija« — str. 150 — 151). Slično i u konceptualizaciji žene nije učinjen napor da se relevantno definiira glavni predmet ove znanstvene rasprave. Idealne norme proučavanog društva o mjestu i položaju autor uzima kao objektivne datosti, iako se u njegovu izlaganju potkralo podataka koji otvaraju mjesto sumnji u njihovu jednoznačnost (npr. kod Malisora žena ne preuzima prezime muža; kod nekih bratstava predak je žena; »poneke uglednije žene« imaju čak i pravo odlučivanja na bratstveničkim zborovima; nadalje zanimljiva institucija tabelija/virdžina tek se uzgred spominje). Takve indicije valjalo bi uzeti prije kao ishodište, a ne kao kraj »istraživanja«. No, za autorov stav prema ženi karakteristično je da bez izuzetka navodi: »čovjek i žena«.

Riječju, »Neodređenost značenja pojedinih termina, pojmova i iskaza može da dovede ili dovodi, što je samo po sebi razumljivo, do nejasnoće i nerazgovjetnosti, višeznačnosti i višesmislenosti, rasplinutosti i konfuzije.« (str. 207)

Da li da to shvatimo kao samokritiku?

No, poseban koktel svakako predstavlja *Metodologija rada* (str. 17 — 36). Pažljivom čitaocu neće promaknuti ni njegov sastav. Kao osnovni metodološki pristup naglašeno je razumijevanje (hommage M. Weberu koji se u literaturi ne spominje) i pripadni mu instrumentarij (idealni tip, vrijednosna neutralnost). Vu-

jačicu mila aksiologija pojavljuje se u varijanti »Badenske škole« (Windelband i Rickert), također zakrbuljenog lika. No, autora to ne smeta da u nekim navodima izravno proturječi ovom idiografskom usmjerenju i da tako bezbolno ukine čuveni »Methodenstreit« (hvala mu). Nadalje, na više se mjesta svojim autoritativnim izrekama, u prepjevu V. V-a, pojavljuje i filozof Đui (radi li se možda o pragmatistu J. Deweyu?), a svoj dug evolucionističkoj teoriji survivala autor namiruje višekratnim spominjanjem »tradicionalnih ostataka«. Ni kap marksističke retorike nikada ne može škoditi (dijalektička negacija, analiza društveno-ekonomskih procesa, dijalektičko prevazilaženje, i sl.)

Ne želeći posve zagušiti ovaj prikaz marginalijama načelne prirode, osvrnut ću se i na tri, po riječima autora, »relativno samostalne« tematske cjeline iz kojih je sastavljena knjiga. To su: 1.) Tradicionalno društvo: položaj žene; 2.) »Promjerenje« tradicionalnih sadržaja i elemenata u savremene odnose i situacije društvenog i porodičnog života žene; 3.) Etos i tradicija. U sva tri dijela dominiraju opća mjesta i zaključci s karakterističnim »non sequitur«, u raznim varijantama. Vruća je želja prikazivača bila da za čitaoc sačini mali kompendij rečenica i čitavih odlomaka teksta bremenitih besmisлом, no kako bi to zauzelo i suviše prostora, citiram nasumce:

»Intencionalni svijet žene nije stvoren, on se neprestano stvara i izgrađuje stvaralačkom urgencijom za samodokazivanjem sebe i svoje individualnosti. (...) Neintencionalni svijet žene jeste njezin 'drugi' svijet, unutrašnji svijet, koji je nužno cjelovit koliko i nepromjenjiv, od prapočetka do kraja.« (str. 241 — 242) Quod erat demonstrandum.

Zaključna opaska: vjerojatno autor, pretpostavivši visoku kulturnu razinu čitalaca nije smatrao za shodno da nam objasni konotacije riječi

»etos« iz naslova. No, tko ima hrabrosti da sebe izuzme iz tog kruga odabranih i konzultira rječnik pojmova, može saznati ovo: »Etos (grč. éthos), boravište, zavičaj, moralna kakvoća, običaj, navika, određena (uobičajena) praksa, koja time još ne mora biti i na stupnju moraliteta, to se postiže tek kada etos (kao oblik djelovanja i odnos) u sebi sadrži misaoni i razložni kriterij.« (Branko Bošnjak, Filozofija. Uvod u filozofsko mišljenje i rječnik, naprijed, Zagreb 1973, str. 148.)

Misaoni, razložni i ine kriterije Vujačić nam nije izložio. Ostaje nam da posumnjamo u mogućnost prijevoda termina iz naslova s »boravište, zavičaj.« U tom slučaju razmatranje i istraživanje problematike »Boravišta Crnogorke« nosi svu težinu i relevantciju pitanja: »Koja rijeka teče ispod Savskog mosta«?

Lydia Sklevicky

Ivo Furčić, Narodno stvaralaštvo šibenskog područja. I. Šibensko otočje. Muzej grada Šibenika, Šibenik 1980, 384 str. + 46 tabli + 1 karta + gramofonska ploča.

Prema uvodnoj riječi izdavača ova pozamašna i bogato opremljena knjiga prva je od pet predviđenih svezaka koji će nositi zajednički naziv NARODNO STVARALAŠTVO ŠIBENSKOG PODRUČJA. Prve četiri knjige sadržavat će građu (I. - otočka mjesta, II. - mjesta uz obalu, III. - Šibenik, IV. - naselja u zaleđu), a peti svezak studije o prikupljenoj građi. O kakvoj je građi riječ?

U prvoj knjizi najviše je građe o glazbenom folkloru, zapisa usmene poezije i proze, a zatim građe o običajima, nošnji i plesovima (kolima). Zapisi potječu iz deset mjesta sa šibenskih otoka, a svrstani su abecednim redom imena mjesta: Betina, Jezera, Kaprije, Krapanj-Brodarica, Murter, Prvić Luka, Prvić Šepurina, Tisno, Zlarin i Žirje. Svaka cjelina počinje kratkim tekstom o povijesti mjesta, slijede notni za-